

tekst: Shirah Lachmann



**Tirtsah Levie Bernfeld**

is historica en houdt zich vooral bezig met sociaal-economische en culturele aspecten van de Europees-Joodse geschiedenis in de vroeg-moderne tijd.

# Een bruidsschat voor sefardische dochters

De liefdadigheidsvereniging Dotar in Amsterdam keert al vierhonderd jaar middels loting bruidsschatten uit aan 'sefardische weesmeisjes en jonge dochters'. Een klassieke vorm van tsedaka, zorg voor arme wezen, waarmee de meisjes destijds bovendien naar delen van Europa konden worden gehaald waar het jodendom openlijk kon worden beleden.

**D**otar, voluit Santa Companhia de Dotar Orphas e Donzellas, was een bruidsschatssvereniging die naar voorbeeld van die in Zuid-Europa werd opgericht om binnen eigen kring en soms ook in een groter geografisch verband voor wezen te gaan zorgen. Dotar voegde aan dat vaak internationale karakter een speciale dimensie toe, door niet alleen meisjes in

de Joodse wereld – vooral de westers-sefardische diaspora – te bedienen maar ook arme wezen en jonge dochters te helpen die nog in de katholieke wereld leefden.

Historica Tirtsah Levie Bernfeld legt uit. In het kader van haar boek *Poverty and Welfare among the Portuguese Jews in Early Modern Amsterdam* had zij eerder al over activiteiten van Dotar geschreven en zij werd door het bestuur van de vereniging gevraagd speciaal voor het vierhonderdjarig bestaan een boekje te schrijven. 'Dotar werd opgericht door conversos/marranen, die in Amsterdam uit het niets een Joodse gemeenschap uit de grond hadden gestampt. Het was voor hen heel belangrijk hun lotgenoten, leden van de Spaans-Portugese natie, vaak nog vast op het Iberisch schiereiland en verdacht van heimelijke trouw aan het jodendom, naar een wereld te halen waar het jodendom in alle openheid en zonder gevaar kon worden beleden, zoals bijvoorbeeld in Amsterdam. Het was bekend dat door de vervolgingen van de inquisitie veel meis-

jes hun vader of beide ouders hadden verloren en als wezen daardoor tot armoede waren vervallen. Vaak leefden zij nog steeds in een katholieke omgeving zonder uitzicht op hulp en hoop op een Joodse toekomst. Kortom, met de oprichting van Dotar werden het Joodse gebod gevolgd arme weesmeisjes van een bruidsschat te voorzien en hen zo in staat te stellen met een Joodse (besneden) partner te trouwen.'

Heel geleidelijk werd dat internationale karakter ingeperkt. De toestroom was erg groot en er werd besloten prioriteit te geven aan de zorg voor meisjes binnen de Amsterdams-sefardische gemeenschap. Al werd er zeker een uitzondering gemaakt voor meisjes ver buiten Holland die familie waren van Dotar-leden. Maar pas in de twintigste eeuw werd de geografische reikwijdte beperkt tot Nederland en België, en inmiddels kunnen alleen meisjes – en nu ook jongens – met de Nederlandse nationaliteit meedingen; de kandidaten zijn vooral in Nederland en Israël te vinden.

De prioriteit die werd gegeven aan meisjes binnen de Amsterdams-sefardische gemeenschap was ook een indicatie van de moeizame verhoudingen tussen arm en rijk. Levie Bernfeld: 'De meer gefortuneerden onder de Amsterdamse sefardiem waren weliswaar sterk betrokken bij allerlei projecten van liefdadigheid, maar die waren eerder gericht vanuit het Joodse gebod tot *tsedaka* en het redden van hun eigen ziel, dan op een oprechte betrokkenheid bij het lot van armen. Vanuit die rol van superioriteit hadden zij zich via lidmaatschap van Dotar ook enkele privileges toegeëigend. Meisjes die konden aantonen familie te zijn van leden van Dotar, konden zich niet alleen zonder enige beperking vanuit de hele sefardische wereld aanmelden, maar ook nog aanspraak maken op een hogere bruidsschat. 'Tot stomme verbazing van die meer gefortuneerde Amsterdamse sefardiem zagen de armeren binnen hun gemeenschap al snel in dat een investering in Dotar de nodige vruchten zou afwerpen, zeker als de betreffende familie veel dochters had. Daarnaast was het lidmaatschap erfelijk en

Het tekenen van het Dotar-register door bestuurslid Sam Behar. Achter hem staat samaas (koster) Sal Mendes Coutinho  
foto: Algemeen Hollandsch Fotopersbureau, Amsterdam 1965, collectie: Portugese Synagoge.



was zo dus ook het nageslacht zo voor eeuwig verzekerd van deelname aan de loting. Het bestuur van Dotar heeft vaak over deze kwestie gediscussieerd en kwam tot de conclusie dat niemand lid mocht worden om er zijn voordeel mee te doen, maar het heeft nooit paal en perk gesteld aan deze praktijk. Groei in het ledental was gewenst. De vereniging zou er alleen maar baat bij hebben als het kapitaal toenam. Zo konden tenslotte ook meer meisjes geholpen worden.' Een van eerste armeren die Levie Bernfeld aantrof onder de Dotar-leden, was Bernaldo Lopes. Levie Bernfeld: 'Bernaldo Lopes, alias Daniel Israel, was begin zeventiende eeuw vanuit Zuid-Frankrijk naar Amsterdam afgereisd om daar poolshoogte te nemen over de condities voor werk, wonen en het leven binnen de Portugees-Joodse gemeen-

schap. Zijn vrouw en dochters waren nog in Zuid-Frankrijk. In 1616 meldde hij zijn dochters bij Dotar aan met het verzoek aan de loting te mogen deelnemen en had hij gelijk al met een lot succes. Om zijn andere dochters voor hogere bruidsgelden in aanmerking te laten komen, bedacht hij dat een lidmaatschap aan Dotar veel meer zou kunnen opbrengen dan hij in eerste instantie had ingelegd. Door zijn aanvraag tot lidmaatschap – er was ballotage – is de hele discussie rond het aannemen van 'armen' ontbrand, maar al snel weer bedaard. Voorzover we hebben kunnen nagaan heeft ook zijn kleindochter nog een bruidsschat gekregen op basis van het lidmaatschap van haar grootvader.' In de honderden petities gericht aan Dotar vertellen meisjes hun vaak droevige levensverhaal.

*Dowries and Dotar: An Unbroken Chain of 400 Years – Tirtsah Levie Bernfeld.*  
Prijs € 12,95.  
Te bestellen via [www.mbi.nl](http://www.mbi.nl) en [www.amazon.com](http://www.amazon.com).